

<http://doi.org/10.31861/pytlit2023.107.016>

УДК 821.161.2-3 Матіос.09

ЛІТЕРАТУРНИЙ БРЕНД, ЯКИЙ (НЕ) ЗМІНЮЄ КАНОН: КЕЙС МАРІЇ МАТІОС

Світлана Вардеванян

orcid.org/0000-0001-7040-5124

s.vardevanyan@chnu.edu.ua

Кандидатка філологічних наук, асистентка

Кафедра української літератури

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Вул. Коцюбинського, 2, 58002, м. Чернівці, Україна

Анотація. Марія Матіос належить до української літературної генерації так званих «вісімдесятників» (покоління, яке активно заявило про себе у 80-ті роки ХХ століття). Прозовий доробок письменниці значний, накладі – фантастичні для українського книжкового ринку, прихильність масового читача безперечна. Тобто маємо справу з літературним брендом. Однак цей дуже затребуваний видавництвами, читачами, перекладачами, відзначений багатьма преміями літературний бренд не увійшов у літературний канон. Літературна критика здебільшого відводить прозі Марії Матіос місце в так званій «масовій» літературі, твори письменниці відсутні в шкільній програмі. Прозові тексти Марії Матіос – це переплетення історичної та феміноцентричної тем. Але історична тема у прозі Матіос подається не зі звичного для подібних тем ракурсу. Читач не бачить історієтворчих поворотів і переворотів, які здійснюються зазвичай у столицях, він спостерігає за наслідками, що спричинили великі історичні події в маленькому буковинському селі Розтоки. Селі, яке для самої авторки є не периферією, а центром, бо вона в ньому народилася. І так само периферійною щодо патріархального маскулінного центру є «друга стаття», від імені якої ведеться оповідь у більшості текстів письменниці. Жінки Марії Матіос проговорюють свої психологічні та тілесні досвіди виживання у часи великих соціальних потрясінь. Прозові тексти Марії Матіос осмислюють колоніальні травми української пам'яті, центруючи периферійне. Авторка залучає одну

з найактуальніших деколоніальних наративних стратегій – архівний імпульс. Письменниця делегітимує офіційно трансльовану колишньою метрополією історію; акцентує на історії національного спротиву. Проза Марії Матіос важлива й потрібна для глибокого осягнення нашого літературного канону.

Ключові слова: Марія Матіос; сучасна українська література; літературний канон; колоніальна травма; архівний імпульс у мистецтві; наративні стратегії.

Марія Матіос належить до тієї ж генерації українських письменників, що і Юрій Андрухович, Юрій Винничук, Оксана Забужко, Юрій Іздрик, Олександр Ірванець, Василь Кожелянко та ін. Себто йдеться про покоління, яке входить у літературу у 80-ті рр. ХХ ст. Контекстами життя і творчості цієї генерації стали факти особистісного становлення в тоталітарному, нелояльному до українства, СРСР, лінгвістичне насильство, репресії дисидентів, Радянсько-афганська війна, Чорнобильська аварія, економічна криза, розпад СРСР, виборювання незалежності України в умовах як зовнішньої латентної, а пізніше відкритої агресії з боку Росії, так і внутрішнього спротиву демократичним процесам з боку проросійськи налаштованих спадкоємців радянських еліт.

Марія Матіос має особливе місце в сучасному українському інтелектуальному просторі не лише тому, що вона письменниця, публіцистка, політикиня. Письменницький талант Марії Матіос багатогранний: дебютувавши в 1982 р. як поетеса, вона вже з 1992 починає публікувати в періодиці коротку прозу, а з 2001 року одна за одною з'являються прозові книги. У межах цієї розвідки пропоную зосередитися на прозі. Працевдатність письменниці вражає: «Нація» (2001), «Життя коротке» (2001), «Бульварний роман» (2003), «Фуршет від Марії Матіос» (2003), «Солодка Даруся» (2004), «Щоденник страченої» (2005), «Містер і місіс Ю в країні укрів» (2006), «Нація. Одкровення» (2006) «Майже ніколи не навпаки» (2007), «Москалиця; Мама Маріца – дружина Христофора Колумба» (2008), «Кулінарні фіглі» (2009), «Чотири пори життя» (2009), «Вирвані сторінки з автобіографії» (2010), «Армагедон уже відбувся» (2011), «Черевички Божої матері» (2013), «Приватний щоденник. Майдан. Війна» (2019), «Букова земля» (2019). За 19 років – 17 прозових різножанрових прозових книг.

Бестселери. Але поза каноном

Без сумніву, Марія Матіос як письменниця є тим явищем, яке фахівці окреслюють поняттям «сильний автор» (Теремко 2012: с. 118): численні перевидання прозових книг (зокрема, станом на 2020 р. – 7 видань (200 тис. примірників) «Солодкої Дарусі»¹, а наразі останній тисячосторінковий роман-панорама «Букова земля» (2019) вже має шостий наклад); переклади творів авторки багатьма іноземними мовами, театральні постановки, які не сходять з репертуарів української сцени, численні гастролі, анонсована екранізація «Солодкої Дарусі». Кожна наступна книга Марії Матіос незмінно спричиняє жваві обговорення. Парадоксально, але проза письменниці має в Україні і народний, і ринковий успіх, і успіх у експертних колах (зазвичай це дуже активні й навіть емоційні дискусії щодо стилю, якості, доречності використаних художніх прийомів тощо). Попри все, Марія Матіос була і є моральним та інтелектуальним авторитетом, її чує величезна аудиторія.

Але є й інша сторона медалі – єдине згадування творчості Марії Матіос (навіть не згадування, а цитування літературно-критичного пасажу одного з читачів з приводу «Солодкої Дарусі») у виховій «Післячорнобильській бібліотеці» Тамари Гундорової (Гундорова 2013а: с. 91), зауваження в «Транзитній культурі» в контексті аналізу роману «Музей покинутих секретів» О. Забужко про те, що Марія Матіос «однобічно змальовує кадебістів», «прямолінійно бестіаризує останніх у повісті “Солодка Даруся”» (Гундорова 2013б: с. 133); віднесення творів Матіос до «масової літератури», конкретніше – до «мелодрами» у капітальній «Сучасній українській прозі» Роксани Харчук (Харчук 2008: с. 69); відсутність статті «Марія Матіос» у глосарійному корпусі «Малої української енциклопедії актуальної літератури», жодного згадування у такій важливій і тематичній для прози Матіос праці Олі Гнатюк «Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність» (2004); і зрештою, відсутність творчості Марії Матіос у Програмі для загальноосвітніх навчальних закладів (рівень

---

¹ Див. Сайт видавництва «А-ба-ба-га-ла-ма-га». URL: <http://ababahalamaha.com.ua/uk/> (дата звернення 29.03.2023).

стандарту). Тобто виникає колізія – безумовний і дуже затребуваний видавництвами, читачами, перекладачами, відзначений багатьма преміями літературний бренд не увійшов у літературний канон. Хоча заради об'єктивності згадаємо спробу Володимира Даниленка сформувавши список-рейтинг сучасних українських повістей і романів, які, на думку дослідника, варті увійти до п'ятдесяти найкращих – «Солодка Даруся» Матіос серед них. Даниленко визначає цьому роману дев'яте місце – між «Московіадою» Юрія Андруховича й «Польовими дослідженнями з українського сексу» Оксани Забужко (Даниленко 2008: с. 333). Літературознавець зауважує, що

Вибудовуючи рейтинг українських повістей і романів, написаних між 1980 і 2007 роками, я відзначав оригінальність творчого задуму, темперамент і яскравість твору, майстерність, глибину соціального та психологічного аналізу, актуальність для суспільства, стилістичні й мовні знахідки легкість і доступність при читанні. Розуміючи, що піар заважає сприйняттю якості художнього твору, я намагався дистанціюватися від авторитету та публічних здібностей авторів, керуючись виключно якістю художнього тексту (Даниленко 2008: с. 332).

Центрування периферійного як спосіб осмислення травми української пам'яті

Український літературний постмодернізм поступово вичерпується. Сучасна література шукає себе в метамодернізмі. Прозу Марії Матіос метамодерною не назвеш, тексти письменниці – це принципово неіронічна проза, яка тяжіє до традиційного дискурсу. Проте в точці художнього пропрацювання травми української пам'яті (поняття див.: Матусяк 2020: с. 21) проза Матіос дивовижно суголосна із сучасними метамодерними нарративними стратегіями. Особливо з тими, які апелюють до перевідкриття минулого, архівного імпульсу в мистецтві, мислення реальністю через поняття історії та справедливості.

Тема історичного минулого у прозі Матіос подається не зі звичного для подібних тем ракурсу. Читач не бачить історієтворчих поворотів і переворотів, які здійснюються зазвичай у столицях, він спостерігає за наслідками, що спричинили великі історичні події

в маленькому буковинському селі Розтоки. Селі, яке для самої авторки є не периферією, а центром, бо вона в ньому народилася. Так, центральним локусом більшості прозових текстів Марії Матіос є її рідне село Розтоки – гірське село в українських Карпатах, мешканці якого є гуцулами (тобто етнографічною групою українців з особливим типом світогляду, який постав як симбіоз християнських і дохристиянських вірувань). Творчість Марії Матіос значною мірою є художнім осмисленням кодів гуцульської ідентичності, їх вписаності в історичні процеси XVIII – XXI століть. Буковинські гуцули не втратили етнічної самосвідомості, попри те, що історичні обставини змушували їх перебувати в складі різних держав (лише у XIX–XX століттях на Буковині урядували Австрійська, пізніше Австро-Угорська імперії, Росія, Румунія, ССРСР) і під впливом різних культур – німецької, румунської, єврейської, російської, польської, вірменської. Марія Матіос художньо осмислює історію Буковини в тому числі і крізь призму власного роду, який дослідила аж від 1790 року, починаючи з предка з німецькою чи австрійською кров'ю, який осів був тоді у буковинських Карпатах.

І так само периферійна щодо патріархального маскулінного центру «друга стаття», від імені якої переважно ведеться оповідь у текстах письменниці.

Більшість новел «Нації» («Юр'яна і Довгопол», «Вставайте, мамко...», «Прощай мене», «Безконечне мовчання», «Дванадцять службі», «Просили тато-мама») – це дуже травматичні, найчастіше жіночі, досвіди перебування у збожеволілому від війни чоловічому світі, де на несамовиту жорстокість «чужих» «свої» теж відповідають жорстокістю. Ця ж тема розгортається у наступних прозових текстах, зокрема у найвідомішому романі Марії Матіос «Солодка Даруся», який, на думку дослідників, відчиняє навстіж браму до «українського національного пекла» (Павличко 2005: с. 6).

Роман «Солодка Даруся» продовжує працювати з меморіальним дискурсом українців 40–50-х років XX ст., але цього разу авторка його розширює хронологічно. Так, центральними залишаються теми жорстокого насадження радянської влади в буковинському селі, фатальна для Української повстанської армії боротьба із загонами НКВС, намагання цивільного населення вижити між двох вогнів, не

втративши честі, гідності, батьківщини (радянська влада проводила масові депортації місцевого населення до Сибіру), життя, майна, а часто і втративши якусь або й всі названі цінності. Проте ці події отримують ширший історичний контекст, читач бачить передісторію – події 30-х рр., як у буковинське село по чергово приходять і відходять з нього різні армії (німецька, румунська, радянська), а також має змогу спостерігати долю протагоністів після кривавих подій 40–50-х років ХХ ст. У центрі оповіді – життя дівчини, яка в дитинстві мимоволі, з причини дитячої довірливості й непосвяченості в секрети дорослих, виказує «чужим» таємницю. Це призводить до катастрофи – загибелі батьків, а разом із ними й світу, який вони уособлювали. Даруся приречена на нелюдські психологічні й фізичні страждання, які вона навіть проговорити не може через набуту німоту. Роман «Солодка Даруся» художньо оприявнює безліч постколоніальних травм українців: проблеми розмежування «своїх» і «чужих», інфантильності, проговорювання травматичних досвідів, колаборації з окупантом та авторефлексії відповідальності за вчинене, межі терпіння, подвійної колонізації жінки (яка підлягає чоловікові, переможеному «чужими»).

Жінки Марії Матіос проговорюють свої психологічні та тілесні досвіди виживання у часи великих соціальних потрясінь. Для Марії Матіос ці нараторки центральні, бо вони, як і письменниця, – жінки. Навіть більше: часто у прозі Матіос усі події пропущені через сприйняття не просто жінки, а найбільш незахищеної людської істоти того часу – дівчинки («Солодка Даруся», «Черевички Божої матері», «Букова земля»). Протагоністки прози Матіос, як і їхні історії, майже завжди списані з реальних історій односельчан авторки. На рівні нарації часто маємо справу з літературою свідчення.

Художня цікавість до периферійного, найбільш дискримінованого, бажання надати йому слово проявляється і в тих текстах Марії Матіос, які розповідають про масові вбивства німцями буковинських євреїв. Трагічні події роману «Черевички Божої матері» розгортаються у тому ж таки маленькому гірському селі, де до 40-х років українці та євреї співіснували цілком мирно. Маркером прози Матіос є те, що письменниця не уникає гострих і незручних тем: «чужі» не завжди «погані», як і не завжди правда

на боці «своїх». У «Черевичках Божої матері» вбивати німцям євреїв допомагають і союзники-румуні, і колаборанти-українці.

Другий аргумент на користь актуальності прози Матіос полягає в тім, що в умовах російсько-української війни, що триває, потрібне художнє (пере)осмислення історії національного спротиву. Тематичною ж віссю, навколо якої крутяться більшість сюжетів Марії Матіос, є тема Української повстанської армії, армії, що продовжувала боротьбу з радянським тоталітаризмом навіть тоді, коли для всього світу Друга світова війна закінчилася. Карпатські ліси стали для воїнів УПА надійним прихистком, і це дозволило продовжувати боротьбу за незалежність України аж до кінця 50-х рр. ХХ ст. Згодом цю історичну сторінку було строго засекречено, відсунуто радянською історіографією на периферію національної пам'яті, сфабриковано міф про «лісових бандитів», які борються проти радянських індустріальних і колгоспних «успіхів». Як зауважує щодо «Солодкої Дарусі» у своїй монографії «Вийти з мовчання» польська дослідниця Агнешка Матусяк,

у тексті Матіос головна травматогенна трагедія розігрується 1950 року, а отже в епоху охопленого божевільям терору повоєнного сталінізму, що за будь-яку ціну намагався прищепити та зміцнити своє тоталітарне панування на новозахоплених територіях. У винятково безжальний спосіб сприймалися, зокрема, вороги нової системи. Як відомо, боївки УПА, що ховалися в лісах, після Другої світової війни становили неабиякий виклик для запроваджуваного советського ладу... (Матусяк 2020: с. 67).

Так, Марія Матіос є однією з перших, хто в 90-х роках починає делегітимізацію офіційно трансльованої історії. Згадане дослідження Матусяк має ще один – додатковий і важливий для нашої розвідки меседж – аналіз «Солодкої Дарусі» польська дослідниця здійснює поряд з аналізом тематично схожого роману Оксани Забужко «Музей покинутих секретів» (2009).

Поряд з означеними аргументами щодо того, що літературний бренд Матіос не втратить свою значущість, а тексти письменниці займуть своє місце в каноні, акцентуємо увагу на ще одній обставині – появі в 2019 році найновішої наразі книги Матіос

«Букова земля». У «Буковій землі» авторка залучає одну з найактуальніших деколоніальних наративних стратегій.

Роман «Букова земля». Архівний імпульс як наративна стратегія

Поняття «архівний імпульс у мистецтві» (англ. *Archival Impulse in Art*) запропонував історик і критик мистецтва Гел Фостер (Hal Foster 2004). Йдеться, як тлумачить ідею Фостера дослідниця Ксенія Малих, про «оприявлення знань, що були маргіналізованими». Митці, роз'яснює Малих, звертаються до форми приватних чи публічних архівів, але архівів інших, тих, які поза конвенцією, «аби створити художнє висловлювання, що стосується тем історії, історичної пам'яті, ідентичності» (Малих). І далі Малих зауважує, що,

на відміну від науковців, архівних художників цікавлять не документальні джерела, а непевні сліди та натяки, недооформлені ідеї та незакінчені проекти. Архівні художники працюють на парадоксальному стику фактичного та фіктивного, приватного та публічного, пропонуючи нові типи упорядкування (Малих).

Саме в такому реєстрі працює Марія Матіос: пишучи «Букову землю», вона провела (за її власними словами²) багато годин у Віденському архіві, де працювала з незнайомими раніше науковцям документами, які стосувалися Буковини австрійських часів.

«Букова земля» (2019) – роман-панорама завдовжки в 225 років (як наголошує сама авторка). Марія Матіос уже не заповнює окремі лакуни на українській меморіальній мапі (як-от в попередніх романах), вона творить грандіозний тисячосторінковий текст, який проговорює історію Буковини від 1789 року, коли німецькі піддані великої Габсбурзької імперії вирушають на Буковину, де урядники цісаря Йозефа II обіцяють їм рай земний, і аж до серпня 2014 р., коли буковинець стає жертвою сучасної російсько-української війни, яка досі триває на сході України. Це текст-документ, який

---

² Див. *Перформанс за романом «Букова земля» Марії Матіос, 7 частина* (2020). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kmCzZEMb08I&t=912s> (дата звернення: 29.03.23).

містить безліч архівних відомостей, що стосуються Буковини й буковинських контекстів різних історичних періодів. Це текст-енциклопедія, який концентрує багатющий історичний, лінгвістичний, етнографічний, географічний, демографічний, економічний матеріал. Це текст-демографія, 550 персонажів якого – українці, німці, євреї, румуни, поляки, вірмени, росіяни, будучи колонізаторами й колонізованими, переплітаються кровно, економічно, культурно. Це дуже строкатий, бо багатонаціональний, буковинський текст. Водночас це дуже українськоцентричний текст, бо віссю навколо якої обертаються всі події і персонажі роману, є українці й національна-визвольна боротьба, історія, мова, культура, травми.

«Букова земля» – це сага про буковинців. У романі є вигадані та реальні персонажі. Вигадані несуть на собі дуже динамічний і цікавий сюжет: чотири покоління буковинських гуцулів Берегівчуків, які змушені виживати на «кривавих землях» (Тімоті Снайдер), проходячи через усі перипетії, які пропонує їм історія. Реальні персонажі творять історичні контексти. Буковинські аристократи Васильки, віденська акторка Герда Вальде (Джетті Вінклер), бургомістр Чернівців Соломон фон Вайссельбергер, німецький консул Фріц Шельгорн, буковинські шваби Вагнери, радянський офіцер Піддубний, буковинські культурні діячі... – усі вони мають свою роль у романі. Важливо те, що Марія Матіос доповнює, нарешті, пазл українського суспільства досі відсутніми, бо чітко не артикульованими елементами – фактами наявності української політичної та економічної еліти. Йдеться про буковинську родину баронів Васильків, зокрема про Миколу і Стефана Васильків, які в часи айстро-угорського і румунського панування чітко позиціонували себе українцями (русинами), зігравши важливу роль у громадсько-політичному житті не лише Буковини, а й Європи.

Так званому «наївному» читачеві Марія Матіос, як і раніше, пропонує все, що він любить, – міцний, карколомний сюжет (дуже «матіосівський» і справді родом із масової літератури): пів роману він (наївний читач) буде майже детективно заінтригований, чому такий добрий гуцул Дарій Берегівчук, який любить своїх дітей, убив свою дочку Калину на її власному весіллі? А другу половину

роману читач стежитиме за долею доньок-близнят Юра Берегівчука, які закохані в одного хлопця, воїна УПА (тобто в цій частині інтрига подвійна – любовний трикутник і трагедія, пов'язана з долею кожного без винятку воїна УПА). Окрім того, наївний читач буде потішений феєрверком цікавих історичних, фольклорних, побутових, світських фактів про Буковину. Як організовували барони Васильки у одному із своїх будинків на вулиці Панській (тепер вулиця Ольги Кобилянської) добродійні бали? У чому полягало ораторське мистецтво Николая Василька? Які страви подавали в ресторанах австрійських Чернівців? Як сільську буковинську громаду переконували в цнотливості нареченої? Яке покарання чекало батьків нареченої, коли це виявлялося не так?...

Для професійного читача «Букова земля» цікава художніми прийомами, які використовує Марія Матіос, щоб досягнути необхідної їй читацької реакції. Подібно до того, як це свого часу робила Ольга Кобилянська, Марія Матіос застосовує прийоми античної драми: в романі є і хор, і *Deo ex machina*. «Букова земля» дуже кінематографічна – панорамні кадри, наближення-віддалення, зміни ракурсу добре тримають увагу читача. Кожен персонаж «Букової землі» говорить своєю мовою, відповідною соціальному становищу і часу. Кожен персонаж говорить своєю правдою, що дозволяє авторці охопити кілька символічних універсумів, зшити єдиний наратив із раніше непеєднаних правд, проговорювання яких навіть зараз є тригером для різних частин українського суспільства.

Про що б Марія Матіос не писала – влада, війна, любов, смерть – вона пише про травму. Коли людям чи народам боляче – вони кричать. Українське суспільство травмоване настільки (війни, колонізації, голодомор, сталінський терор і пізніші репресії, Чорнобиль, економічні кризи, революції і сучасна війна), що тільки ось зараз починає виходити з кататонічного мовчання. Солодка Даруся, яка є метафорою України – німа. «Букова земля» нарешті перериває деструктивне мовчання. Цей роман центрує для українців те, що століттями було периферійним, і закликає до колективної авторефлексії. Це текст, який творить спільноту, бо дає їй шанс стати господаркою власного досвіду. Попри складність і об'ємність

роману «Букова земля» Марії Матіос, за два роки його існування розкуплено, як уже згадувалося вище, п'ять накладів, у продажу шостий. Бог у романі Марія Матіос говорить до ангелів: «...нагадування про минуле – неперервна робота. Коли ми нею нехтуємо, живі розв'язують війни» (Матіос 2019: с. 43).

Означити «Букову землю» як постколоніальний роман, гадаю, не буде перебільшенням. Будучи альтернативою до звичних наших постколоніальних романів, де метрополією є Росія, роман «Букова земля» розширює дискурс «колонія-метрополія» до дискурсу «колонія-метрополії», бо йдеться якраз про Буковину як колонію, яка по чергово належала до не однієї, а до трьох держав – австро-угорської, румунської та советської. «Букова земля» заповнює історичні лакуни, пропрацьовує все колоніальне минуле Буковини.

Отже, у своїй прозі Марія Матіос осмислює колоніальні травми української пам'яті; залучає одну із найактуальніших деколоніальних нарративних стратегій – архівний імпульс; делегітимує офіційно трансльовану колишньою метрополією історію; акцентує на історії національного спротиву. На рівні нарації ми часто маємо справу з літературою свідчення. Художня цікавість до периферійного, найбільш дискримінованого, бажання надати йому слово – важлива домінанта прози Матіос. Саме тому вважаю, що прозовий доробок письменниці важливий і потрібний для нашого літературного канону, має необхідний ресурс, щоб стати його складовою.

Гундорова, Т. (2013а). *Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодернізм*. Київ : Критика, 344 с.

Гундорова, Т. (2013b). *Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми*. Статті та есеї. Київ : Грані-Т, 548 с.

Даниленко, В. (2008). *Лісоруб у пустелі: Письменник і літературний процес*. Київ : Академвидав, 352 с.

Малих К. Архівний імпульс у мистецтві. *Глосарій Минуле/Майбутнє/Мистецтво*. URL: https://pastfutureart.org/glossary/#Archival_Impulse (дата звернення: 20.03.2023).

Матіос, М. (2006). *Нація. Одкровення*. Львів : Піраміда, 204 с.

Матіос, М. (2010). *Солодка Даруся*. Львів : Піраміда, 424 с.

Матіос, М. (2020). *Букова земля*. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 928 с.

Матіос, М. (2022). *Майже ніколи не навпаки*. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 192 с.

- Матусяк, А. (2020). *Вийти з мовчання. Деколоніальні змагання української культури та літератури XXI століття з посттоталітарною травмою*. Пер. з пол. А. Бондаря. Львів : Піраміда, 308 с.
- Павличко, Д. (2005). Безодня, куди страшно заглядати. *Літературна Україна*, № 2 (20 січня), с. 6.
- Теремко, В. (2012). *Видавництво-XXI. Виклики й стратегії*. Київ : Академвидав, 328 с.
- Харчук, Р. (2008). *Сучасна українська проза: постмодерний період*. Київ : Академія, 248 с.
- Foster, F. (2004) An Archival Impulse. *October*, no. 110, pp. 3–22. URL: <https://www.jstor.org/stable/3397555> (дата звернення: 30.01.2023).

LITERARY BRAND (NOT) CHANGING THE CANON: THE CASE OF MARIA MATIOS

Svitlana Vardevanian

orcid.org/0000-0001-7040-5124

s.vardevanyan@chnu.edu.ua

Department of Ukrainian Literature

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

2 Kotsiubynsky str., 58002, Chernivtsi, Ukraine

Abstract. Maria Matios belongs to the Ukrainian literary generation of the eighties of the 20th century. The writer has a lot of prose texts, the editions are fantastic for the Ukrainian book market, the affection of the mass reader is undeniable. That is, we are dealing with a literary brand. However, this literary brand, highly sought after by publishers, readers, and translators, and awarded with many awards, did not enter the literary canon. Literary criticism mostly assigns the prose works of Maria Matios a place in the so-called “mass” literature, the writer’s works are not included in the school curriculum. The prose of Maria Mathios is an interweaving of historical and femincentric themes. The historical theme in Matios’s prose is not presented from the angle usual for similar themes. The reader does not see the historical twists and turns that usually take place in the capitals, he observes the consequences of major historical events in the small village of Roztoky in Bukovyna. The village, which for the author herself is not the periphery, but the center, because she was born in it. Just as peripheral to the patriarchal masculine center is the “second sex”, on whose behalf the story is told in the writer’s texts. The women of Maria Mathios talk about their psychological and bodily experiences of survival in times of great social upheaval. The prose texts of Maria Mathios make sense of the colonial traumas of Ukrainian memory, centering the peripheral. The author uses one of the most relevant decolonial narrative strategies – the archival impulse. The writer delegitimizes the story

officially broadcast by the former metropolis; emphasizes the history of national resistance. The prose of Maria Mathios is important and necessary for our literary canon.

Keywords: Maria Matios; modern Ukrainian literature; literary canon; colonial trauma; archival impulse in art; narrative strategies.

References

- Hundorova, T. (2013a). *Pisliachornobyl's'ka biblioteka: Ukraïns'kyi literaturnyi postmodernizm* [The Post-Chornobyl Library: Ukrainian Postmodernism]. Kyiv : Krytyka, 344 p. (in Ukrainian).
- Hundorova, T. (2013b). *Tranzytna kul'tura. Symptomy postkolonial'noi travmy* [Transit culture. Symptoms of postcolonial trauma]. Kyiv : Hrani-T, 548 p. (in Ukrainian).
- Danylenko, V. (2008). *Lisorub u pusteli: Pysmennyk i literaturnyi protses* [Lumberjack in the desert: Writer and literary process]. Kyiv : Akademydav, 352 p. (in Ukrainian).
- Malykh, K. Arkhivnyi impul's u mystetstvi [Archival Impulse in Art]. *Hlosarii Mynule/Maibutnie/Mystetstvo*. (in Ukrainian). URL: https://pastfutureart.org/glossary/#Archival_Impulse (accessed: 20.03.2023).
- Matios, M. (2006). *Natsiia. Odkrovennia* [Nation. Revelation]. Lviv : Piramida, 204 p. (in Ukrainian).
- Matios, M. (2010). *Solodka Darusia* [Sweet Darusia]. Lviv : Piramida, 424 p. (in Ukrainian).
- Matios, M. (2020). *Bukova zemlia* [Beech land]. Kyiv : A-ba-ba-ha-la-ma-ha, 928 p. (in Ukrainian).
- Matios, M. (2022). *Maizhe nikoly ne navpaky* [Almost never the other way around]. Kyiv : A-ba-ba-ha-la-ma-ha, 192 p. (in Ukrainian).
- Matusiak, A. (2020). *Vyity z movchannia. Dekolonial'ni zmahannia ukraïns'koi kul'tury ta literatury XXI stolittia z posttotalitarnoiu travmoi* [Break out of silence. Decolonial competitions of Ukrainian culture and literature of the 21st century with post-totalitarian trauma]. Translated from the Polish by A. Bondar. Lviv : Piramida, 308 p.
- Pavlychko, D. (2005). Bezodnia, kudy strashno zahliadaty [An abyss that is scary to look into]. *Literaturna Ukraïna*, no. 2 (20 January), p. 6. (in Ukrainian).
- Teremko, V. (2012). *Vydavnytstvo-XXI. Vyklyky i stratehii* [Publishing House-21. Challenges and strategies]. Kyiv : Akademydav, 328 p. (in Ukrainian).
- Kharchuk, R. (2008). *Suchasna ukraïns'ka proza: postmodernyi period* [Modern Ukrainian Prose: The Postmodern Period]. Kyiv : Akademiia, 248 p. (in Ukrainian).
- Foster, F. (2004) An Archival Impulse. *October*, no. 110, pp. 3–22. URL: <https://www.jstor.org/stable/3397555> (accessed: 30.01.2023)

Suggested citation

Vardevanian, S. (2023). Literaturnyi brend, iakyi (ne) zminiuiie kanon: keis Mariï Matios [Literary Brand (Not) Changing the Canon: The Case of Maria Matios]. *Pitannâ literaturoznavstva*, no. 107, pp. 16–29. (in Ukrainian). <http://doi.org/10.31861/pytlit2023.107.016>

Стаття надійшла до редакції 4.04.2023 р.

Стаття прийнята до друку 15.05.2023 р.